

A mordvin személynévrendszer újabb kori történetéhez

MATICSÁK SÁNDOR

1. A mordvin a finnugor nyelvcsalád finn-volgai ágába tartozik, közelebbi rokonai a cseremisiz, a lapp, a finn, az észti és a kisebb balti-finn nyelvek. Beszélőinek száma a 2010-es népszámlálási adatok szerint 806 000 fő. Népségük erőteljesen csökken, hiszen az 1989-es census szerint még 1 154 000 fő vallotta magát mordvinnak. A róluk elnevezett, Moszkvától délkeletre mintegy hat-hétszáz kilométerre fekvő köztársaságban csak egyharmaduk lakik, a többiek diaszpórában élnek, elsősorban a penzai, szaratovi, uljanovszki, Nyizsnyij Novgorod-i területeken, illetve a Volga túlsópartján, Szamara és Orenburg környékén, de még olyan távoli területeken is felbukkannak, mint például Üzbegisztán vagy a kelet-szibériai Habarovszk vidéke. A Mordvin Köztársaság lakosságának csak egyharmadát teszik ki, a 61%-nyi orosz és 5%-nyi tatár népesség mellett.

Az anyanyelvi beszélők száma a legutóbbi statisztikák szerint 58%. Ezzel ugyan jobb helyzetben vannak, mint például a vogulok (24%) vagy az osztjások (48%), de jövőképük távolról sem nevezhető megnyugtatónak. A nyelv túlélési esélyeit nagymértékben rontja a nyelvjárási megosztottság. A mordvin nyelvnek két fő nyelvjárása az erza és a moksá, elkülönülésük a 13. századra ment végbe. Státusukról hosszú évtizedek óta vitáznak: a magyar, finn és más nyugat-európai tudósok nagy része ezeket egy nyelv két fő dialektusának tartja, míg a mordvin nyelvészek két külön nyelvnek tekintik őket. A helyi, orosz nyelvű vezetés az „oszd meg és uralkodj” elv jegyében természetesen ez utóbbi nézetet támogatja, bár az utóbbi időben már a vezető mordvin tudósok egy része is kezdi belátni az összefogás szükségességét, legalább a közös irodalmi nyelv megteremtésének igényét. Az erzát főként a mai Mordvin Köztársaság keleti felében és a Volgán túli területeken beszélik, míg a moksák a köztársaság nyugati részében élnek. Az erzák alkotják a nagyobb népességcsoportot: az összmordvinságnak mintegy kétharmadát teszik ki. (A mordvinokkal foglalkozó magyar nyelvű szakirodalomból lásd KERESZTES 1990: 13–22, 2011: 11–12, MÉSZÁROS 1998, NAGY–ZAIČZ 1998, a mordvinok nyelvi helyzetéről: KERESZTES 1995, PUSZTAY 2006: 132–136, 181–184, 201–203, 224–233, SÍPŐCZ 2005, SZANUKOV 2000, TAAGEPERA 2000: 138–177, ZAIČZ 1994, www.perepis-2010.ru).

A térség orosz betelepülése nagyon korán, a 12. században megkezdődött, a tatárjárás után új erőre kapott, s amikor 1552-ben Rettegett Iván elfoglalta Kazany városát, s ezzel letörölte a térképről az Arany Horda maradékát is, a Középső-Volga-vidék finnugor és törökségi népei (mordvinok, cseremiszek, votjakok, illetve csuvasok, tatárok) az orosz birodalom fennhatósága alá kerültek. A több évszázada tartó, folyamatos orosz uralom nemcsak a politikai-gazdasági, kulturális stb. életben (tulajdonképpen az élet minden területén) éreztetni hatását, hanem természetesen a nyelvi viszonyokban is (a kétnyelvűség problémájától a jövevényszavak kérdéséig), s ezen belül a személy- és helynevek rendszerében is. Az alábbiakban azt igyekszem röviden bemutatni, hogyan tagozódott be a pogánykori, kereszténység előtti egyelemű mordvin személynévrendszer az oroszországi háromelemű hivatalos nevek rendszerébe.

2. A mordvin személynévrendszert sok évszázados története során alapvetően két tendencia jellemezte. Az egyik az eredeti mordvin nevek fokozatos háttérbe szorulása, kiveszése (ezek a nevek ma már csak család- és helynevekben élnek), s ezzel egyidejűleg az orosz (keresztény) nevek térhódítása. A másik fejlődési irány (ami szintén a már korábban kialakult orosz szisztéma fokozatos adaptálása volt) az egytagú nevek kihalását, és a két- majd háromtagú (keresztnév, apai név, családnév) nevek széleskörű elterjedését eredményezte.

Az orosz és a mordvin személynévrendszer alakulásának története bizonyos mértékig hasonlít egymásra, hiszen mindkettőben megfigyelhető a pogány és a keresztény nevek harca, s az utóbbiak győzelme. A legfőbb különbség az, hogy az orosz személynévi rendszerben ez a küzdelem sokkal korábban kezdődött (a 10. század végén), és lényegesen tovább is tartott, mint a mordvinban. Habár az orosz kanonizált nevek már a 10–11. századtól jelen vannak a nyelvemlékekben, igazi áttörést csak a 14. században értek el. BONDALETOV statisztikája szerint (három évkönyv adatait alapul véve) a 14. századra a pogány nevek a névkészletnek már csak a 7–12%-át alkották, pedig a 13. században ez az arány még 39–42% volt (1983: 104).

Mordvinföldön a helyi lakosság neveinek háttérbe szorulása, majd kiveszése időben egybeesik az orosz kanonizált nevek általános térhódításával. Másképpen szólva: a Középső-Volga-vidéken az orosz (keresztény) nevek nemcsak a mordvin (valamint tatár, csuvas stb.) neveket szorították háttérbe, hanem a saját, nem kanonizált neveiket is. A mordvinföldi betelepülések idején a pogány orosz nevek egy része még életben volt. Ennek emlékét a mordvinok körében olyan nevek őrizték, mint *Малиш*, *Первухи*, *Радаш*, *Чудаш* stb. Ezek a nevek alapvetően ugyanolyan szemantikai kategóriákba sorolhatók, mint a hasonló mordvin nevek, például testi, lelki tulajdonság: *Беззубов* < 'fogatlan', *Беспалов* < 'ujj nélküli', *Долгаш* 'hosszú', *Малиш* 'kicsi', *Несмеян* 'nem mosolygós', a szülők viszonya a gyerekekhez: *Надежка* 'remény', *Радаш* 'öröm', *Чудаш* 'csoda', szü-

letési sorrend: *Первухи* 'első', *Девятка* 'kilencedik' stb. (СІГАНКІН 1993: 57–58, МОКСІН 1973: 142, 1975: 115).

Az orosz családnevek a különböző szociális rétegeknél eltérő időben jöttek létre: a bojároknál a 14–16. században, a földbirtokosoknál a 16–17. században figyelhető meg a névrendszer átalakulása, míg a városlakók és a papság csak a 18. században és a 19. század elején tért át erre a rendszerre. Még későbbben fejlődött be ez a folyamat az alsóbb néprétegeknél. A szociális rétegződés már korábban, az egyelemű nevek korszakában is létezett: a fejedelmek, hercegek stb. a *Святослав*, *Всеволод* típusú neveket, a középréteg a *Пётр*, *Иван*-féle neveket viselte, míg a parasztoknál a *Петрушка*, *Ивашко* nevek terjedtek el leginkább. Ez a típus a legalsóbb rétegekben évszázadokon át fennmaradt. A nem keresztény nevek eltűnésével egyidejűleg megjelent a két-, majd háromelemű nevek rendszere. Fontos mozzanat volt I. Péter 1701-es rendelete, amelyben megtiltotta a *Петрушка*-féle, lealacsonyító nevek használatát, ennek betartása azonban távolról sem volt következetes (BONDALETOV 1983: 105–113, NYIKONOV 1967: 159–160). A kanonizált nevek nem mindig teljes formájukban szilárdultak meg, s váltak családnévvé, hanem a köznyelvben számos variáció élt, például a *Федор* keresztnévből nemcsak a *Федоров* apai név, majd vezetéknev jöhetett létre, hanem a *Федькин*, *Федюнин* is (ez a jelenség többé-kevésbé hasonlít a mordvin nevek sokféleségéből létrejött családnevek tarkaságához). Éppen ezért a neveknek sokáig nem volt hivatalos formája, s a normatív nevek végül az egyházi nevek alapján alakultak ki (NYIKONOV 1969: 76, 1988: 128).

Az orosz betelepülés előtt a mordvinok körében az egyelemű név volt használatos. A családnév minden esetben az apai névből keletkezett, és nem közvetlenül a mordvin eredetű köznevekből vagy keresztnevekből. Tehát például a *Venčakov* családnév nem a *Venčak* keresztnévből, s még kevésbé a *venč* 'csónak' szóból jött létre, s ugyanígy az *Inževatov* névnek sem az *inže* 'vendég' köznév a közvetlen kiindulási alapja. A családnév kialakulásának útja tehát: köznév > keresztnév > apai név > családnév. A személyneveknek — az oroszhoz hasonlóan — sok variánsa létezett: *Kečaj*, *Kečak*, *Kečat*, *Kečatka*, *Kečevat*, *Kečemas*, *Kečemasko*, *Kečko*, *Kečuńa*, *Kečuš*; *Kirďan*, *Kirďanko*, *Kirďevat*, *Kirďuš*; *Pińaj*, *Pińas*, *Pińďas*, *Pińemas*, *Pińemasko*; *Učaj*, *Učes*, *Učesko*, *Učevat*, *Učevatko*. Az apai név abból a formából jött létre, amit éppen ott és akkor használtak, sőt egy embernek is többféle neve lehetett: *Kolmočik Valgomasov* ~ *Kolman Vergomasov* ~ *Kolmanko Vorgomasov*; *Satuš Turajev* ~ *Satuško Turajev* ~ *Satunko Turajev* (NAGYKIN 1971: 77–78, NYIKONOV 1973: 238–239, 1988: 128).

A mordvinoknál a családnév csak későn jelent meg. Először a földesúri rétegnél szilárdult meg a 17–18. században, majd később a kereskedők és városlakók között is kialakult, s legutoljára, a 19. században az egyszerű emberek, a parasztok között honosodott meg (МОКСІН 1990b: 73, NYIKONOV 1973: 237).

A családnévi alakú kettős név sokáig csak apai név volt. (Talán pontosabb úgy fogalmazni, hogy ez az apa nevéből orosz mintára létrehozott név volt, de nem igazi apai név.) A családnév keletkezésének oka elsősorban nem a differenciálás igénye volt, hanem a megnevezés jogi funkciója hívta életre. Olyan 17–18. századi adatok, mint például *Naļevatka Arkajev*, *Lopaj Parušov* stb. még nem voltak keresztnév + családnév jellegűek, ugyanis például az utóbbinak a fiát *Vorgud’a Lopajev*-nek hívták, azaz itt a *Lopajev* is csak apai név (MOKSIN 1973: 139–140, NYIKONOV 1973: 236–237, 1988: 127). Erről tanúskodik NYIKONOV vizsgálata is, amelyet a Penzai kormányzóság két járásának mordvinok lakta falvaira vonatkozó 1917-es összeírási adatok alapján végzett el. Az általa feldolgozott 27 400 mordvin családnév túlnyomó többsége (71%-a) *-ov/-jev* képzőt tartalmaz, a többi név *-in* (17%) és *-kin* (12%) képzős. (Kivételt csak néhány *-skij* végű név jelent.) A nagyszámú patronimikumképző előfordulásának oka az apai név jellegéből adódik: pl. *Ařakš* (személynév mordvin köznévből) > *Ařakšov* (apai név) > *Ařakšov* (családnév) (CIGANKIN 1993: 56–58, NYIKONOV 1973: 236–237, 1988: 127).

Az átállás a mordvin névrendszerről az oroszra csak lassan, fokozatosan mehetett végbe. Eredetileg a frissen keresztelt mordvinok új, orosz (keresztény) neve csak az ún. második név volt, a mordvin (nem keresztény) név után. Ez a sorrend később megváltozott: előbb mindkét nevet egyformán használták, majd az orosz került az első helyre, s a mordvin a másodikra, végül az orosz, keresztény név teljesen kiszorította a mordvint. Szerencsére ezek a mordvin nevek nem tűntek el nyomtalanul az idők folyamán. Sok közülük a mai napig megőrződött a családnevekben és a településnevekben. Ez paradox módon éppen az orosz mintájú nevekre való áttérésnek köszönhető: amikor az oroszok (a hittérítők) keresztény nevet adtak a mordvinoknak, akkor orosz jellegű családnévvel is el kellett látniuk őket. Ez sokszor az apa személyneve volt, amelyet eloroszosítottak az *-ov/-jev*, *-in*, *-kin* patronimikum képzőkkel, például *Mařes* fia a *Mařesov*, *Mařeskin* nevet kapta stb. A háromelemű névrendszer meghonosodása után ezek könnyen vezetéknévekké válhattak. Ilyen keresztnévi eredetű családnevek: *Kiř-dšov*, *Kolomasov*, *Kudasov*, *Kulaskin*, *Piksajkin*, *Surođev*, *Vedšov*, *Viřaskin* stb. (MOKSIN 1969: 61–62, 1975: 116).

Az orosz személynevek a mordvinba bekerülve adaptálódtak, a mordvin fonetikai és grammatikai rendszernek megfelelően átalakultak (később, az orosz nyelv térhódításával persze ezek a nevek minden változás nélkül is beépülhettek a mordvinba). Néhány példa az átvételre: *Федор* > *Kvedor*, *Hvedor*; *Фома* > *Kоma*; *Филипп* > *Kviřo*, *Hviřo*; *Марфа* > *Markva*; *Федосья* > *Kvedo*; *Захар* > *Zakar*; *Николай* > *Mikoř*; *Никифор* > *Mikiřor*; *Акулина* > *Okoř*; *Авдотья* > *Oldo*, *Oldaj*; *Наталья* > *Natař*; *Василиса* > *Vařo* (BONDALETOV 1990: 88, MOKSIN 1969: 61, 1975: 117, 1990b: 72).

Természetesen a keresztény (orosz) és a helyi nevek nemcsak a mordvinok lakta területen vetélkedtek egymással, hanem ugyanilyen folyamat ment végbe más vidékeken is, s különbség esetleg csak a keresztény névrendszerre való áttérés idejében mutatkozott. A votjásoknál például a családnevek megjelenése csak az 1730-as években kezdődött, s a 19. század végén, 20. század elején a déli területeken a családnevek rendszere általánosan még nem alakult ki. A háromelemű névrendszer ezen a vidéken csak a 20. század húszas-harmincas éveiben győzedelmeskedett, sőt Baskíria, Tatárföld, Perm és Jekatyerinburg nem keresztény votjájai körében még később.

A régi Oroszországban az egyszerű emberek (fél)hivatalos neve a *-ka* kicsinyítő képzős alak volt. A mordvinok is általában a keresztény nevek *-ka* (*-ko*) képzős alakját vették át. A *-ka* használata a Volga-vidéken sokáig megmaradt. Ezekből a nevekből sok mordvin családnév kialakult, noha semmiféle, a mordvin nyelvre jellemző elem nincs bennük, pl. *Abroškin, Daňilkin, Geraškin, Ivaškin, Jermuškin, Makarkin, Oškin, Potapkin, Vaškin* stb. (MOKSIN 1989: 53–54, NYIKONOV 1969: 76).

Az eddig vizsgált nevek férfinevek voltak. Lényegesen kisebb mértékben, de ismeretesek régi mordvin női nevek is, pl. *Akaška, Ašajka, Avakša, Čéca, Činžaj, Jada, Kastuša, Maka, Najko, Nujal, Pašteňa, Samanka, Šeňaša, Šeržaj, Šijaška, Štaka* stb. Néhány női név családnévként is megőrződött: *Kudavin, Poľavin, Šind’avi, Tundavin*. Egyes nevek, főleg a *-ka* képzősek — grammatikai nem híján — egyaránt lehettek férfi- és női nevek is: *And’ams, Čičajka, Kičaj, Lopaj, Seľaška, Varaka, Veľmajka* (MOKSIN 1975: 119, 1990a: 79–80, 1990b: 62–63).

A női nevek legismertebb, legjellemzőbb formánsa az *-ava* (< *ava* ’nő’): pl. *Anava, Čerava, Jalgava, Kir’dava, Lijava, Mazava, Ordava, Parava, Pokšava, Ruzava, Šiňava, Ťetava, Vežava*. E nevek egy része valaha ún. „szociális státusú név” lehetett. A családba hozott nőt a férjük életkora, családban elfoglalt helye alapján nevezték el. MOKSIN több nézetet ismertet ezzel kapcsolatban. JEVSZEVJEV szerint az erzáknál a legidősebb fiú felesége a *Mazava* (< *mazij* ’szép’) nevet kapta, a második fiú neje *Ašava* (< *ašo* ’fehér’) volt. Őt követte a *Parava* (< *paro* ’jó’) és a *Vežava* (< *veža* ’kicsi’). Más, 19. századi nézet szerint *Parava, Mazava, Vežava, Ašava* volt a sorrend. PALLAS a moksáknál a következő sort jegyezte le: *Mazaj* (< *mazi* + *j* Voc.), *T’äžaj, Väžaj, Pavaj, T’ätaj*. Valaha ilyen státusú név lehetett az *Azrava, Kanava, Kir’dava, Litova, Pokšava, Ravžava, Vir’tava* is. A keresztnévvé alakulás hátterében a nagycsaládok szétesése állhatott: a kisebb családokban csak néhány megnevezés maradt fenn, minthogy ez is elegendőnek bizonyult a megkülönböztetésre (MOKSIN 1975: 118–119, 1990a: 75–79, 1990b: 63–67).

3. A következőkben a pogánykori mordvin nevek szemantikai csoportjait igyekszem rendszerezni. Ezek a nevek javarészt köznévi eredetre mennek vissza, s a köznévhöz járul hozzá a mordvin képző. E nevek változatos szemantikai ka-

tegoriákat képviselnek, ezekből mutatok be néhányat. A mordvin közszó és jelentése mellett a mai családnévi vagy egykori keresztnévi alakot, alakokat adom meg, ezeken kívül természetesen más variánsok is léteztek és léteznek (itt csak az erza alakokat közlöm). A csoportosítását elsősorban CIGANKIN 1983: 169, 1989: 50–51, MOKSIN 1961: 111–112, 1969: 62–63, 1973: 141–142, MOSZIN 1984: 25–26, NAGYKIN 1971: 76–77, 1973: 110–112, NYIKONOV 1980: 129–133, 1986: 91–97, 1988: 128–132, POPOV 1972: 133–135 és VECSKANOVA 1985: 131–136 alapján végeztem el. A főbb szemantikai csoportok az alábbiak:

– Testi, lelki tulajdonság: *aržo* 'forradás; nyúlszáj' > *Aržajev*; *ašo* 'fehér' > *Ašajev*; *inē* 'nagy' > *Inēvatkin*, *Inēmas*; *kaštan* 'büszke' > *Kaštanov*; *kiřđi* 'türelmes' > *Kiřđašev*; *mazij* 'szép' > *Mazajkin*; *od* 'új; fiatal' > *Odoškin*; *paro* 'jó' > *Paroškin*, *Parovat*, *Paranza*; *raužo* 'fekete' > *Ravžin*; *taza* 'egészséges; tiszta' > *Tazin*; *vačo* 'éhes' > *Vačanov*.

– Rokonság; nem: *ava* 'anya' > *Avaškin*; *pije* 'fiú' > *Pijanzin*; *pola* 'feleség' > *Polatov*; *teta* 'apa' > *T'etuškin*.

– Testrészt: *keđ* 'kéz' > *Keđin*; *keł* 'nyelv' > *Kiłđajev*, *Kiłđuškin*; *pilē* > *Bilajkin*, *Pilukšev*, *Pilēs*; *piłge* 'láb' > *Pilgejkin*; *polda* > *Poldomas*, *Poldaska*; *san* 'ér' > *Sanajev*; *sudo* 'orr' > *Sudos*, *Sudolka*; *sur* 'ujj' > *Surajkin*.

– Állatnév: *aťakš* 'kakas' > *Aťakšev*; *čavka* 'csóka' > *Čavkin*; *křenč* 'holló' > *Kraňšin*; *numolo* 'nyúl' > *Numolov*; *ovto* 'medve' > *Avtajkin*, *Ovtođejev*, *Oftań*; *pišmar* 'seregély' > *Pišmar*; *šeške* 'szúnyog' > *Šeškin*; *Šežgan* 'szarka' > *Šežganov*; *tuvo* 'disznó' > *Tuvajkin*; *varaka* 'varjú' > *Varakin*.

– Növénynév: *kilej* 'nyír' > *Kilejka*; *kstij* 'szamóca' > *Kistalka*; *kuz* 'lucfenyő' > *Kuzankin*; *lepe* 'éger' > *Lepajev*; *piče* 'fenyő' > *Pičaj*; *tumo* 'tölgy' > *Tumodejka*.

– A születés helye: *kudo* 'ház' > *Kudutkin*, *Kudašev*; *nar* 'rét; fű' > *Naraj*; *oš* 'város' > *Ošin*, *Ošaj*; *pakša* 'mező' > *Pakševat*, *Pakš*; *pire* 'veteményeskert' > *Piřaj*; *ťinge* 'szérű' > *T'ingajev*, *T'ingovat*; *viř* 'erdő' > *Viřaskin*.

– A születés ideje: *isak* 'tegnap' > *Isaš*; *nuje* 'arat' > *Nujat*, *Nujakšov*; *pivse* 'csépel' > *Pivcej*; *valgo* 'lenyugszik (nap)' > *Valgomaš*.

– A születés sorrendje: *karma* 'kezd' > *Karmajev*; *kavto* 'kettő' > *Kaftajev*, *Kavtođejev*; *kolmo* 'három' > *Kolomasov*, *Kolman*; *mejelče* 'utolsó' > *Melčeđejev*.

– A szülő viszonya a gyerekhez: *eravi* 'kell; szükséges' > *Eřevat*; *inže* 'vendég' > *Inževat*; *kado* 'otthagyl' > *Kadišev*; *kaže* 'ajándékoz' > *Kažej*; *ťra* 'felnevel' > *Třemasov*; *učo* 'vár' > *Učevat*; *večke* 'szeret' > *Večkomas*, *Večkan*.

– Tárgy, ruha: *keče* 'merítőkanál' > *Kečajkin*, *Kečemas*; *kečkas* 'horog; kampó' > *Kečkaska*; *nal* 'nyíl' > *Naletka*; *očko* 'vályú; teknő' > *Očkaj*; *piks* 'kötél; zsinór' > *Piksajkin*; *pulaj* 'hátsó kötéyl' > *Pulajka*.

– Valamilyen cselekvés: *čara* 'forog' > *Šarajev*, *Čaramas*; *panžo* 'nyit' > *Panžavkin*; *pañe* 'süt' > *Pañuškin*; *rama* 'vesz; vásárol' > *Ramza*, *Ramzin*;

šimd'e- 'itat' > Šimd'ankin; šind'e- 'tör; rombol' > Šind'ankin; veľa- 'forog' > Veľaj.

Ezekben a személynevekben számos mordvin képzőt figyelhetünk meg, ezek közül a leggyakoribbak: -Vj, -Vš, -at/-ad, -Vš, -ka, -d'ej, -mza/-nza, -ak, -Vn, -al, -mas, -pa, -Vs, -man. Ezeknek a szuffixumoknak a többsége eredetileg melléknévképző, kicsinyítő képző vagy vokatívuszrag lehetett, ezek később személynévképzőkké váltak.

4. A személynevek településnevekben betöltött szerepéről végezetül a következőket mondhatjuk. A köznévi eredetű településnevek eredetileg valamilyen információt közölnek a település jellegéről, helyéről, keletkezéséről, nyelvi és etnikai hovatartozásáról, a környezetről stb. A személynevek településnevekként egészen más természetű információt tárnak elénk. Először is általában tájékoztatnak a földrajzi név nyelvi hovatartozásáról, támpontot nyújtanak a hely keletkezési idejének meghatározásában: egyrészt a település tulajdonosára vonatkozó, történeti forrásokban, évkönyvekben szereplő adatok révén, másrészt pedig — névtani elemzés útján — meghatározható egy-egy vidék névadási módja is. Ezen túlmenően ezek a személynevek informálnak még az ősi antroponimikai rendszerről, valamint a lakosság migrációjáról is (ti. sokszor az új település is a régi falu alapítójának a nevét viseli, megkülönböztető jelzővel vagy anélkül).

Mint már korábban utaltam rá, a kereszténység előtti mordvin személynevek mára már csak vezetéknevekben és településnevekben maradtak fenn. A mai Mordvin Köztársaság mintegy másfél ezernyi településneve közül közel négyszáz lehet mordvin eredetűnek minősíteni. E négyszáz névnek mintegy a fele köznévi, a másik fele pedig személynévi eredetű, így a településnevek jelentősen hozzájárulnak a személynevekkel kapcsolatos ismereteink gazdagításához.

Különösen igaz ez az ún. nem hivatalos (beszélt nyelvi) nevekre, amelyek még nem estek áldozatául a névrendszerekényszernek, az eloroszosító törekvéseknek. Az ide sorolható nevek nagy többsége a *veľe* 'falu' utótagot tartalmazza. Ez a földrajzi köznévi a mordvinok lakta területek egészén általános. Ehhez az utótaghoz általában mordvin (ritkábban orosz vagy törökségi) eredetű személynév kapcsolódik, a két elem jelöletlen birtokos jelzős szerkezetet alkot, pl. *Boraž veľe* 'tkp. Boraš falva' (hivatalos nevén *Baraševo*), *Kočkur veľe* (*Kočkurovo*), *Konak veľe* (*Kanakovo*), *Mařez veľe* (*Mareševo*), *Nosak veľe* (*Nosakino*), *Tustat veľe* (*Tustatovo*) stb.

Van néhány olyan nem hivatalos településnév is, amelynek személynévi előtagjához a *bije*, *bijo*, *bujo* 'nemzetség, törzs (szállásterülete)' utótag járul. Ezek azonban viszonylag kis területen használatosak, fő körzetük a mai Mordvin Köztársaság északkeleti részének erzák lakta vidéke, emellett a köztársaság északi határain kívül, a Nyizsnyij Novgorod-i terület déli részén is találkozhatunk ilyen utótagú toponimákkal. Ide sorolható nevek: *Kečēnbije* (hiv. *Kečuševo*), *Ordañ-*

buje (Ardatov), *Orozbije* (Urusovo), *Oržanbuje* (Arčad'ejevo) stb. (KAZAJEVA 2001: 41–43, 2005: 109–112).

Mint a példaanyagból is látható, a mordvin eredetű személynevek (családnevek) orosz képzőket felvéve váltak hivatalos településnevekké. Általában ez már a második vagy harmadik képzőt jelenti, hiszen a családnév maga is tartalmaz valamilyen orosz eredetű szuffixumot, és a mordvin keresztnévben is fellelhető egy mordvin képző: *Kočkur* (mordvin keresztnév) > *Kočkurov* (apai név, családnév) > *Kočkurovo* (településnév). Az orosz helynévképző felvételével a mordvin személynevek képzői (-*mas*, -*vat* stb.) infixális helyzetbe kerültek, s mára elhomályosultak, improduktívvá váltak.

Irodalom

- BONDALATOV 1983. В. Д. БОНДАЛЕТОВ, *Русская ономастика*. Москва, Просвещение.
- BONDALETOV 1990. В. Д. БОНДАЛЕТОВ, Мордовская антропонимия в сопоставлении с русской: происхождение, состав, функционально-статистическая структура. In: *Congressus Internationalis Fenno-ugristarum 7/3C*: 87–92.
- SIGANKIN 1983. Д. В. ЦЫГАНКИН, Топонимическая система мордовских языков. In: *Лексикология современных мордовских языков*. Саранск, Мордовский государственный университет им. Огарева. 161–173.
- SIGANKIN 1989. Д. В. ЦЫГАНКИН, Имя человека в географических названиях на карте Мордовской АССР. In: М. Г. АТАМАНОВ szerk., *Вопросы финно-угорской ономастики*. Ижевск, Академия наук СССР, Уральское отделение, Удмуртский институт истории, языка и литературы. 49–63.
- SIGANKIN 1993. Д. В. ЦЫГАНКИН, *Память земли*. Саранск, Мордовское книжное издательство.
- KAZAJEVA 2001. Н. В. КАЗАЕВА, *Эрзянские географические названия (лексико-семантическая характеристика)*. Саранск, Красный Октябрь.
- KAZAJEVA 2005. Н. В. КАЗАЕВА, *Апеллятивная лексика в топонимии Республики Мордовия*. Саранск, Типография Красный Октябрь.
- KERESZTES LÁSZLÓ 1990. *Chrestomathia Morduinica*. Budapest. Tankönyvkiadó.
- KERESZTES LÁSZLÓ 1995. On the questions of the Mordvin literary language. In: ZAICZ GÁBOR szerk., *Zur Frage der uralischen Schriftsprachen*. Linguistica, Series A. Studies et Dissertationes 17. Budapest. MTA Nyelvtudományi Intézet. 47–56.
- KERESZTES LÁSZLÓ 2011. *Bevezetés a mordvin nyelvészetbe*. Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó.
- MÉSZÁROS EDIT 1998. A mordvinok ma. In: CSEPREGI MÁRTA szerk., *Finnugor kalauz*. Budapest, Panoráma. 143–149.
- MOKSIN 1961. Н. Ф. МОКШИН, Старинные мордовские имена. *Литературная Мордовия* 25: 111–114.
- MOKSIN 1969. Н. Ф. МОКШИН, Мордовская дохристианская антропонимия. *Ономастика Поволжья 1*: 59–64.

- MOKSIN 1973. Н. Ф. МОКШИН, Происхождение фамилий у мордвы. *Ономастика Поволжья* 3: 139–144.
- MOKSIN 1975. Н. Ф. МОКШИН, Вторые имена у мордвы. *Советская этнография* 1975/3: 115–119.
- MOKSIN 1989. Н. Ф. МОКШИН, *Мордовский этнос*. Саранск, Мордовское книжное издательство.
- MOKSIN 1990a. Н. Ф. МОКШИН, Мордовские женские имена в документах русского делопроизводства XVI–XVIII веков. In: JAKAB LÁSZLÓ–KERESZTES LÁSZLÓ–KISS ANTAL–MATICSAK SÁNDOR szerk., *Congressus Internationalis Fenno-ugristarum* 7/3C. Debrecen. 75–80.
- MOKSIN 1990b. Н. Ф. МОКШИН, Традиционные личные имена и обычаи имянаречения у мордвы. In: Н. Ф. МОКШИН–И. М. ПЕТЕРБУРГСКИЙ–Н. Ф. БЕЛЯЕВА szerk., *Бытовая культура мордвы*. Саранск, Мордовское книжное издательство. 59–79.
- MOSZIN 1984. Н. Ф. МОСИН, Финно-угорские элементы в топонимии МАССР. *Советское Финно-Угроведение* 20: 25–27.
- NAGY JÓZSEF–ZAI CZ GÁBOR 1998. A mordvinok — egy nép, két nyelv? In: CSEPREGI MÁRTA szerk., *Finnugor kalauz*. Budapest, Panoráma. 137–142.
- NAGYKIN 1971. Д. Т. НАДЬКИН, Морфологическое строение мордовских дохристианских личных имен. *Ономастика Поволжья* 2: 76–78.
- NAGYKIN 1973. Д. Т. НАДЬКИН, Мордовские дохристианские личные имена с суффиксом *мас*. *Ономастика Поволжья* 3: 108–112.
- NYIKONOV 1967. В. А. НИКОНОВ, Личное имя — социальный знак. *Советская этнография* 1967/5: 154–168.
- NYIKONOV 1969. В. А. НИКОНОВ, Русская адаптация иноязычных личных имен. In: В. А. НИКОНОВ–А. В. СУПЕРАНСКАЯ szerk., *Ономастика*. Москва, Институт языкознания АН СССР.
- NYIKONOV 1973. В. А. НИКОНОВ, Мордовские фамилии. In: И. Е. АВТАЙКИН–Н. Ф. ТЮГАЕВ–В. А. НИКОНОВ ред., *Краеведение Мордовии*. Саранск, Мордовское книжное издательство. 236–240.
- NYIKONOV 1980. В. А. НИКОНОВ, Из географии мордовских фамилий. *Финно-Угристика* 3. Саранск, Мордовский государственный университет им. Огарева. 127–132.
- NYIKONOV 1986. В. А. НИКОНОВ, Фамилии Пензенской мордвы. *Ономастика Поволжья* 6: 91–97.
- NYIKONOV 1988. В. А. НИКОНОВ, *Из географии мордовских фамилий*. In: В. А. НИКОНОВ, *География фамилий*. Москва, Наука. 127–140.
- POPOV 1972. А. И. ПОПОВ, Из мордовской ономастики XVI–XVII. *Труды* 42: 103–136.
- PUSZTAY JÁNOS 2006. *Nyelvével hal a nemzet. Az oroszországi finnugor népek jelene és jövője 11 pontban*. A Magyarágkutató Könyvtára 28. Budapest, Teleki László Alapítvány.

- SIPŐCZ KATALIN 2005. www.perepis2002.ru. *Finnugor Világ* 10/2: 23–27.
- SZANUKOV, KSZENOFONT 2000. Oroszország finnugor népei: a múlt és a jövő. In: NANOVSZKY GYÖRGY szerk., *Nyelvrokonaink*. Budapest, Teleki László Alapítvány. 121–178.
- ТААГЕРА, РЕИН 2000. *A finnugor népek az orosz államban*. Budapest, Osiris Kiadó.
- VECSKANOVA 1985. Н. В. ВЕЧКАНОВА, Семейные основы и их лексико-семантическая и словообразовательная характеристика. In: Д. В. ЦЫГАНКИН szerk., *Основные тенденции развития финно-угорских языков*. Саранск, Мордовский государственный университет им. Огарева. 130–138.
- www.perepis-2010.ru
- ZAJCZ GÁBOR 1994. Hány nyelven beszél(je)nek a mordvinok? *Folia Uralica Debreceniensis* 3: 113–121.